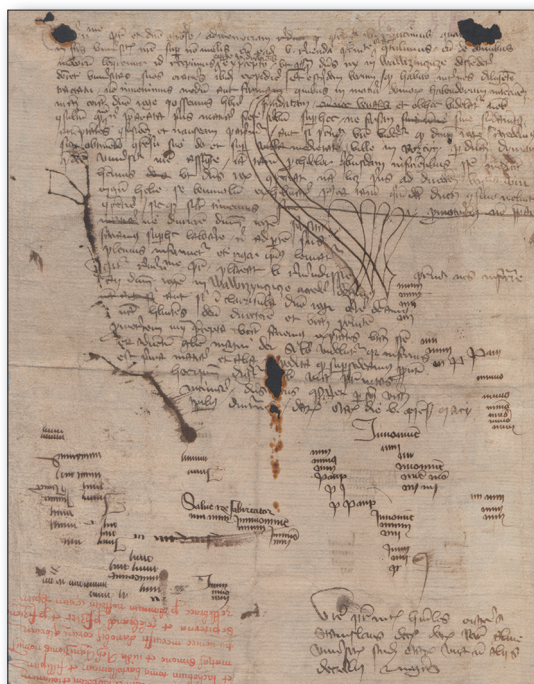

STANISŁAW ZE SKARBIMIERZA

(ur. ok. 1360 r., zm. 9 I 1431 r.)

Pochodził ze Skarbimierza (dziś Skalbmierz), małego miasta na północ od Krakowa. Był synem Jana, tamtejszego mieszczanina, i miał brata Jana, późniejszego sołtysa we wsi Siemiechów pod Tarnowem. Najpierw Stanisław uczył się niewątpliwie w szkole kolegiackiej, a następnie około 1380 r. udał się na studia uniwersyteckie do Pragi. Tam na Wydziale Sztuk Wyzwolonych 23 listopada 1382 r. uzyskał bakalaureat *artium* pod kierunkiem mistrza Konrada z Wormacji, a po trzech latach stopień magistra sztuk. Promocja magisterska Stanisława odbyła się po 9 lutego 1385 r. Potem zapewne wykladał na praskim Wydziale Sztuk Wyzwolonych i na krótko wrócił do kraju przed 1389 r., gdzie przyjął święcenia. Na jego prymicjach mowę wygłosił mistrz Bartłomiej z Jasła, z którym zaprzyjaźnił się w Pradze. W 1389 r. Stanisław ze Skarbimierza udał się ponownie do Pragi i podjął studia z prawa kanonicznego na tamtejszym Uniwersytecie Prawniczym. Bakalaureat dekretów osiągnął w 1391 r., a pięć lat później (1396) został wypromowany na doktora dekretów. W latach 1390–1393 przebywał czasowo w Krakowie i uczestniczył w zabiegach zmierzających do odnowienia Kazimierzowskiej fundacji uniwersyteckiej. Z mów Bartłomieja z Jasła wygłoszonych wówczas w Krakowie wynika, że Stanisław był jednym z czterech profesorów czasowo reaktywowanej wszechnicy i wykladał sztuki wyzwolone. W 1400 r. wraz z grupą polskich i czeskich uczonych zorganizował Uniwersytet Krakowski, założony ponownie przez Władysława Jagiełłę aktem fundacyjnym z 26 lipca t.r. według wzorca parysko-praskiego. Skarbimierczyk został pierwszym rektorem i na inauguracji działalności uczelni wygłosił uroczystą mowę wobec króla,

Autograf konceptu listu Stanisława ze Skarbimierza do biskupa krakowskiego z 6 V 1413 r. (BJ rkps 192, k. Ir)

dostojników kościelnych i koronnych oraz całej rodzącej się korporacji mistrzów i studentów. Owa *Pochwała Uniwersytetu na nowo ufundowanego* zawiera sformułowany przez Stanisława naukowy i ideowy program uczelni, ukierunkowany na zgłębianie sztuk wyzwolonych, medycyny, prawa kanonicznego oraz teologii. Podkreślał w niej nie tylko wymiar naukowy, duchowy oraz moralny uniwersytetu i poszczególnych dziedzin wiedzy, lecz także ich znaczenie dla Kościoła, Królestwa Polskiego i całego społeczeństwa. Dużą rolę w systemie nauk przypisał prawu. Urząd rektora pełnił do początku maja 1401 r. i przyczynił się do uruchomienia uniwersytetu, a także opracowania jego pierwszych statutów. W czasie tej kadencji wpisał do *Metryki* 205 studentów. Od początku funkcjonowania Wydziału Prawa aż do swojej śmierci Stanisław ze Skarbimierza prowadził wykłady z *Dekretu* Gracjana lub z *Dekretalów* Grzegorza IX. Po raz drugi na rektora został wybrany w końcu kwietnia 1413 r. I tym razem jego kadencja rektorska trwała rok, a do *Metryki* uniwersytetu zostało wpisanych 123 studentów. Skarbimierczyk wykazywał wielką troskę o młodą uczelnię, studentów oraz mistrzów, o czym świadczą jego liczne mowy głoszone społeczności uniwersyteckiej w rozmaitych okolicznościach.

Kariera kościelna Stanisława ze Skarbimierza rozpoczęła się około 1390 r., gdy otrzymał kanonię w kolegiacie skarbimierskiej i został rektorem kościoła św. Piotra w Sandomierzu. Przed 1396 r. wszedł w posiadanie kanonii w kapitule przemyskiej, natomiast w 1402 uzyskał kanonię w krakowskiej kapitule katedralnej i dzierżył ją do końca życia. Biskup krakowski Wojciech Jastrzębiec dwukrotnie mianował go na urząd wikariusza generalnego *in spiritualibus*, który sprawował w latach 1419–1420 i 1422, zaś w 1426 r. zastępował oficjała i wikariusza generalnego krakowskiego, Andrzeja Myszkę. Skarbimierczyka powoływano również na sędziego w rozmaitych sporach majątkowych duchowieństwa w diecezji krakowskiej. Ponadto w latach 1402–1423 był stałym kaznodzieją w katedrze wawelskiej, a także głosił kazania do duchowieństwa na synodach diecezjalnych i prowincjonalnych. Z wielkim oddaniem służył Kościołowi krakowskiemu jako ekspert w rozmaitych sprawach, szczególnie herezji husyckiej oraz magii i astrologii. W latach 1420–1421 opracował sześć traktatów antyhusyckich zw. *determinationes*, zaś w 1429 – na potrzeby procesu przeciw astrologowi i okultyście magistrowi Henrykowi Czechowi – trzy *consilia*.

W ostatniej dekadzie XIV w. Stanisław ze Skarbimierza związał się z dworem królewskim i współdziałał z Jadwigą Andegawęńską w sprawie odpustu jubileuszowego, który na mocy przywileju papieża Bonifacego IX został ogłoszony w Krakowie w 1392 r. Na tę okazję Skarbimierczyk przygotował traktat (*Repetitio de indulgentiis*) i liczne kazania poświęcone odpustom. Po 1396 r. został spowiednikiem królowej Jadwigi oraz kaznodzieją dworskim. Towarzyszył duchowo Andegawence w czasie jej ciąży i po urodzeniu Elżbiety Bonifacji, gdy królowa zmagiała się o życie. Napisał wtedy przejmujące *Soliloquium de transitu Hedvigis reginae Poloniae*, a po jej śmierci wygłosił na uroczystościach pogrzebowych 19 lipca 1399 r. niezwykle poruszające kazanie. Wyraził w nim głębokie przekonanie o świętości zmarłej władczyni. Jako wikariusz generalny w 1419 r. zaczął zbierać świadectwa o cudach dziejących się przy

grobie królowej Jadwigi z myślą o procesie kanonizacyjnym, zaś w 1426 stanął na czele komisji, którą prymas arcybiskup gnieźnieński Wojciech Jastrzębiec powołał do zbadania tychże cudów.

Stanisław ze Skarbimierza angażował się również w sprawy polskiego państwa. Zapewne w związku z agresją zakonu krzyżackiego na Polskę w 1409 r. opracował w pierwszej połowie następnego roku (przed kampanią letnią i bitwą pod Grunwaldem) kazanie-traktat pt. *De bello iusto et iniusto*. Na gruncie teoretycznym rozważał zagadnienie prawa wojny publicznej, precyzując warunki wojny sprawiedliwej. Z jego wywodów jasno wynikało, że Polska i Litwa prowadziły sprawiedliwą wojnę z Krzyżakami. Argumentacją Skarbimierczyka posługiwała się polska dyplomacja na forum międzynarodowym w procesach z zakonem i w walce z propagandą krzyżacką. W 1422 r. Stanisław został powołany przez Władysława Jagiełłę na jednego z głównych pełnomocników króla polskiego w tzw. procesie rzymskim między Polską i Litwą a zakonem krzyżackim. Wraz z doktorem dekretów Jakubem z Zaborowa przedstawiał legatowi Antoniemu z Mediolanu świadków oraz rozmaite dokumenty mające potwierdzać polskie prawa do Pomorza Gdańskiego, a także ziem chełmińskiej i michałowskiej. Wiedza i doświadczenie prawnicze Stanisława ze Skarbimierza zostały również wykorzystane w 1429 r. przez panów polskich celem zablokowania projektu koronacji Witolda na króla Litwy, wysuniętego przez Zygmunta Luksemburskiego. Skarbimierczyk stanął na czele grupy krakowskich prawników, którzy opracowali *consilium* i podważyli w nim prawa Zygmunta Luksemburskiego jako króla rzymskiego do dysponowania koronami królewskimi, a równocześnie stwierdzili, że jedynie papież ma takie uprawnienia.

Pozostawił ogromną spuściznę intelektualną, w tym ponad 600 kazań w kilkunastu kolekcjach oraz wiele traktatów, *consiliorum* i orzeczeń prawnych (*casus*). Jego kazania mają często charakter uczonych traktatów. W swojej twórczości poruszał aktualne wówczas zagadnienia reformy moralnej i duchowej Kościoła, schizmy zachodniej, władzy papieża i soboru, obyczajów, pogłębienia życia chrześcijańskiego wiernych oraz etyki gospodarczej (kontraktów handlowych). Mocno piętnował przesady, zabobony i praktyki magiczne wśród wiernych. Występował przeciw husytom i ich doktrynie, szczególnie zaś zwalczał utrakwizm. Na uwagę zasługują również liczne wypowiedzi Stanisława w *Sermones sapientiales* o państwie, władzy królewskiej i społeczeństwie.

Zmarł 9 stycznia 1431 r. w czasie uroczystej mszy św., jak to zanotowano w *Kalendarzu katedry krakowskiej*, dodając, że Stanisław był „bardzo wielkim prawnikiem i teologiem” (*iurista et theologus maximus*).

Scripta manent. Textus ad theologiam spectantes in Universitate Cracoviensi saeculo XV conscripti, wybór i oprac. Z. Włodek, przy współpracy R. Tatarzyńskiego, Kraków 2000, s. 103–162 (*Determinationes*); *Stanislai de Scarbimiria Sermones super „Gloria in excelsis”*, wyd. R.M. Zawadzki, Warszawa 1978; Stanisław ze Skarbimierza, *Sermones sapientiales*, wyd. B. Chmielowska, cz. I–III, Warszawa 1979; Stanisław ze Skarbimierza, *Mowy wybrane o mądrości*, oprac. M. Korolko, Kraków 1997; Bracha *Casus pulchri wg indeksu*; L. Ehrlich, *Polski wykład prawa wojny XV wieku. Kazanie*

Stanisława ze Skarbimierza „*De bellis iustis*”, Warszawa 1955; K. Lankosz, *Stanisław ze Skarbimierza (ok. 1360–1431)* [w:] *Złota Księga* s. 51–56; M. Olszewski, *Świat zabobonów w średniowieczu. Studium kazania „O zabobonach” Stanisława ze Skarbimierza*, Warszawa 2002; K. Ożóg, *Uczeni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły (1384–1434)*, Kraków 2004 wg indeksu; Pietrzyk Poczet s. 23; Sondel Leksykon s. 1238–1239; W. Świeboda, *Innowiercy w opiniach prawnych uczonych polskich w XV wieku. Paganie, żydzi, muzułmanie*, Kraków 2013 wg indeksu; Tříška s. 487–488; Z. Włodek, *Stanisław ze Skarbimierza i utrakwizm husycki*, „Przegląd Tomistyczny” 9, 2003, s. 139–154; R.M. Zawadzki, *Stanisław ze Skarbimierza*, PSB, t. 42, Warszawa–Kraków 2003, s. 76–80; *idem*, *Spuścizna pisarska Stanisława ze Skarbimierza. Studium źródłoznawcze*, Kraków 1979.

Krzysztof Ożóg